

3. *Його Ж.* Газетна періодика - джерело вивчення проблем української культури 1917-1920 рр. / Ж. Його. - К. : [Б. в.], 2000. - 227 с.

4. *Рудий Г. Я.* Преса Української держави (1918 р.) / Г. Я. Рудий. - К. : [Б. в.], 1996. - 176 с.

5. *Животко А. П.* Історія української преси / А. П. Животко [упоряд., авт., іст. біограф. нарис та приміт. М. С. Тимошик]. - К. : Наша культура і наука, 1999. - 354 с.

6. *Зленко П.* Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. / П. Зленко // Укр. кн. - Львів, 1938. - Ч. VI/VII.

7. *Конотиенко И. И.* Источниковедческий анализ периодической печати Украины (1917-1926 гг.) : учеб. пособ. / И. И. Конотиенко. - Днепропетровск : [Б. в.], 1978. - 84 с.

8. Наше минуле : Журнал історії, літератури і культури. - К. : Видавн. т-во "Друкар", 1919. - № 1-3.

9. *Дмитрієнко М. Ф.* Більшовицька преса України 1917-1918 рр. як історичне джерело / М. Ф. Дмитрієнко. - К. : Наук. думка, 1967. - 176 с.

10. Одеська періодична преса років революції та громадянської війни, 1917-1921 / упоряд. Г. Д. Штейнванда ; передм. та ред. С. Л. Рубінштейна. - Одеса, 1929. - 175 с.

11. Книгарь. Літопис українського письменства. - К. : Видавн. т-во "Час", 1917. - № 1-4 ; 1919. - № 17.

12. *Рудий Г. Я.* Проблеми національного мистецтва в пресі України за доби Центральної Ради (за підсумками контент-аналізу) / Г. Я. Рудий // Історія України: маловідомі імена, події, факти (збірник статей) / ред. кол. : В. Ю. Пушкін (відп. ред.) та ін. - К. : Рідний край, 2000. - Вип. 11. - С. 457-467.

Ольга Петроє,

кандидат наук з державного управління, доцент,

доцент кафедри соціальної

і гуманітарної політики НАДУ

Концептуалізація ідей соціального діалогу в зарубіжній суспільній думці

У статті здійснено аналіз ключових ідей соціального діалогу, розкрито джерела їх виникнення та розвитку. Доведено, що оформлення сучасної концепції соціального діалогу пов'язане з процесами "інформаційного суспільства" та "суспільства знань".

Ключові слова: соціальний діалог, солідарність, соціальна гармонія, питання співпраці між працею і капіталом, суспільний договір, виробнича демократія, соціальне партнерство, соціальна ринкова економіка.

In this article is an overview of basic ideas of the social dialogue. Revealed the source of their origin and development. It was shown that the emergence and development of the theory of social dialogue related with the formation of "information society" and "knowledge society".

Key words: social dialogue, solidarity, social harmony, cooperation between labor and capital, social contract, industrial democracy, social partnership, social market economy.

Постановка проблеми. Завдання розробки різних аспектів проблеми соціального діалогу в систему управлінської діяльності зумовлене необхідністю його практичного упровадження в систему державно-управлінських відносин як механізму демократизації соціально-економічних відносин, досягнення консенсусу між їх суб'єктами, соціальної згуртованості, зниження ризику виробничих та соціальних конфліктів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальний діалог є порівняно новою концепцією, оформлення якої розпочалося в країнах Західної Європи усередині ХХ-го ст., а найбільш активний її розвиток припадає на 80-ті рр. ХХ-го - початок ХХІ ст. Наприкінці ХХ ст. соціальний діалог став предметом фундаментальних розробок представників різних галузей знань вітчизняної науки: філософії (С.Б.Жданенко), політології (В.В.Давиденко, Т.М.Ляшенко, Д.В.Неліпа), права - (В.В.Лазор, О.А.Трюхан), соціології - (А.І.Андрущенко, І.М.Дубровський, В.А.Варениця), економіки (А.М.Колот, О.В.Мірошніченко), державного управління (В.І.Жуков, В.А.Скуратівський, Н.Г.Діденко, О.В.Шемяков) та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Належним чином оцінюючи значущість наукових розробок вітчизняних учених у сфері соціального діалогу, маємо констатувати, що в дослідженні загальної проблеми недостатньо уваги приділяється вивченню вихідних ідей теорії соціального діалогу, джерел їх виникнення, виявленню факторів, що й спричинили оформлення сучасної концепції соціального діалогу.

Формування цілей статті. Метою статті є виявлення джерел виникнення та еволюції ключових ідей сучасної концепції соціального діалогу.

Виклад основного матеріалу. Ключові положення сучасної концепції соціального діалогу беруть свій початок в ідеях солідарності, які посідають вагоме місце уже у філософській та політичній думці античних мислителів. Першим ідею солідарності запропонував Аристотель, який приписував солідарність самій людській природі. У працях Платона, Цицерона було доведено, що функцію регулятора соціальних відносин покликані виконувати правильні закони держави, а сама держава тлумачилася мислителями як об'єднання людей, пов'язаних спільністю інтересів і прав (Цицерон). Римський стоїк М.Аврелій вважав непереборну людську природу основою згоди та єдності в суспільстві. Стрижневим елементом концепції А.Августина є досягнення "консенсусу" як способу організації соціуму, зміцнення держави [12].

У подальшому утвердження та поширення ідеї солідарності було тісно пов'язане з виникненням капіталістичних відносин. Унаслідок переходу від первіснообщинного до ранньокласового суспільства поглибилися процеси соціального розшарування населення, посилювалися соціально-політичні і економічні суперечності, загострилися конфлікти між родовою знаттю і збіднілими общинниками, багатими та бідними. Серед учених епохи зародження капіталістичного способу виробництва, які намагалися осмислити сутність тодішніх суспільних відносин, особливе місце посідає італійський теоретик і державний діяч Н.Макіавеллі. Він одним із перших зробив спробу системного економічного та соціального аналізу проблеми конфлікту у своїй праці "Флорентійські хроніки". Н.Макіавеллі бачив у конфлікті не тільки руйнівну, але й творчу функцію, і вважав, що потрібно вміти правильно впливати на конфлікт. Цю місію, з погляду мислителя, покликана виконувати держава [9].

Ідея співпраці між класами для подолання конфліктності соціально-економічного розвитку суспільства є ключовою в концепції суспільного договору, основу якої складають думки голландського юриста та державного діяча, одного з представників ранньобуржуазного вчення про державу і право Г.Гроція, англійського філософа Т.Гоббса, голландського філософа й політичного мислителя Б.Спінози, англійського філософа і політика Д.Локка, французького політичного мислителя, правознавця Ш.-Л.Монтеск'є. Зокрема, у теорії розумного егоїзму Т.Гоббс проблематизував феномен солідарності і започаткував традицію дослідження основних факторів соціальної інтеграції. Пояснюючи причини суспільного буття егоцентричними мотивами, він обґрунтовував "договірну" концепцію соціальної інтеграції [14, с. 4].

Змістовне оформлення ідея суспільного договору набула у творах "Про суспільний договір або принципи політичного права", "Міркування про походження і причини нерівності між людьми", "Судження про вічний мир" французького філософа Ж.-Ж.Руссо. Зокрема, у трактаті "Про суспільну угоду або принципи політичного права", опублікованому автором у 1762 р., розглядається суспільство, засноване на законах, які забезпечують рівність і особисту свободу кожного громадянина. Виходячи з того, що жодна людина не має природної зверхності над своїм ближнім, а сила не є джерелом жодного права, філософ вбачав основу для усякої законної влади серед людей у договорах, які досягаються між рівноправними і рівновладними учасниками [6, с. 16].

У міру поглиблення промислової революції, результатом якого стало формування нової соціальної структури суспільства та загострення класових протиріч між пролетаріатом і буржуазією, ідеї солідарності, урегулювання конфлікту, суспільного договору, напрацьовані здебільшого у суспільно-політичній сфері, набувають популярності та розвитку й у сфері соціально-економічних відносин [12, с. 45-46].

Завдання осмислення шляхів мирного урегулювання конфліктів з новою силою постали після Великої французької революції 1789-1794 рр. Французький соціолог К.А. де Сен-Сімон у творах "Організатор", "Про промислову систему", "Катехізис промисловців", "Нове християнство" описав головні риси суспільного ідеалу. Указуючи на принципове протиріччя між капіталом і працею, він, разом з тим, застерігає від насильницьких методів як таких, що покликані лише руйнувати, у той час, як мирні засоби (асоціація, солідарність) є єдиними здатними творити і створювати міцні структури [15].

У працях "Всесвітня гармонія", "Трактат про домоводсько-землеробські асоціації", "Теорія всесвітньої єдності", "Новий промисловий і соціальний світ" авторства іншого французького ученого, М.Ш.Фур'є, обґрунтовується асоціативна форма організації суспільства, яку він називав соціальною гармонією. У такому суспільстві, на думку автора, соціальна енергія повинна використовуватися в інтересах усіх верств населення, соціальні блага розподілятися справедливо, а гармонія між індивідом та суспільством, між соціальними класами та народами створює "всезагальну гармонію природи" та забезпечує органічну єдність суспільства [8].

На окрему увагу при дослідженні проблеми гармонійного суспільного розвитку заслуговують праці "Зауваження щодо впливу промислової системи", "Опис ряду помилок і бід, що впливають з минулого і теперішнього стану суспільства", "Книга про новий моральний світ", "Революція у свідомості й діяльності людського роду", що належать англійському філософу, соціологу Р.Оуену. Знаний науковець Р.Оуен був також ініціатором проведення незліченних соціально-економічних реформ. Свої практичні експерименти він розпочав з патронатних установ: на його фабриці в Нью-Ланарці були створені робочі житла з садками, їдальні, фабрично-заводські крамниці, ощадні каси тощо. Р.Оуен на півстоліття випередив фабричне законодавство, скоротивши робочий день для дорослих з 17 до 10 годин, відмовившись користуватися працею дітей у віці нижче 10 років і створивши для них школи, які вперше були абсолютно світськими, знищивши при цьому дуже звичні для того часу штрафи [7].

Послідовним прихильником гармонійних суспільних відносин, заснованих на співробітництві між працею і капіталом, виявив себе англійський економіст Дж.С.Мілль, якому приписують першість у використанні терміна партнерство. Соціальне реформування суспільства Дж.С.Мілль пропонував здійснити через удосконалення інституту приватної власності та створення кооперативно-виробничих асоціацій. Шлях подолання суперечностей між власниками капіталів і найманими робітниками учений вбачав у запровадженні відносин партнерства, під яким розумілося: 1) об'єднання робітників із капіталістами; 2) об'єднання робітників між собою [10].

Споріднену з партнерством концепцію соціально-економічної гармонії у суспільстві запропонував французький економіст Ф.Бастіа. Здійснення такої гармонії, на переконання ученого, потребує створення асоціації об'єднаних спільною метою людей та узгодження різноманітних інтересів на основі обміну і споживання: кожна людина знаходить собі місце в суспільстві, задовольняючи потреби інших і перебуваючи з ними у процесах обміну діяльністю [4, с. 433]. Близькою до теорії Ф.Бастіа є також теорія "гармонії інтересів" Г.Ч.Кері, що ґрунтується на поєднанні двох протилежних тез - пріоритету суспільних інтересів над приватними та продуктивної сили єдності суспільства [5, с. 82].

Паралельно з виникненням та утвердженням теорій гармонійного розвитку, унаслідок розгортання організованого робітничого руху, у другій половині XIX ст. виникають і розвиваються теоретичні школи, течії, зорієнтовані на "гегемоністські" стратегії класової боротьби, антагоністичної непримирності у відносинах між працею і капіталом. Ці школи, представлені в основному марксистським напрямом, обґрунтовують роль робітничого класу як гегемона суспільного розвитку. Разом з тим праці К.Маркса та Ф.Енгельса не позбавлені й фундаментальних положень про процеси соціальної взаємодії у сфері соціально-трудових відносин. Зокрема, взаємозалежність та взаємодія розглядається ними як важлива складова у характері соціальних відносин. У своїй праці "Німецька ідеологія" вони констатували, що "відносини індивідів у будь-якому випадку не можуть бути нічим іншим, як їхніми взаємними відносинами" [11, с. 15].

На противагу марксизму, з другої половини XIX ст. широкої популярності у соціальній теорії набуває ідея участі працівників. Заперечуючи тезу про класову непримиренність і боротьбу, її прибічники відстоювали можливість вирішення робітничого питання шляхом поступового зростання кооперативної і муніципальної власності, активізації профспілкового руху і розвитку місцевого самоврядування. Ці ідеї, розроблені на основі глибокого теоретичного аналізу та практичного досвіду, були оформлені британськими соціалістичними реформаторами, економістами С.Вебб і Б.Вебб у нову концепцію "виробничої демократії". В однойменній праці учених 1897 р. термін "виробнича демократія" наділявся подвійним значенням. Сутність першого розкривалася через внутрішній вимір виробничої демократії і символізувала профспілковий рух. Цей підхід ґрунтується на розумінні того, що демократичність профспілок є їхньою внутрішньою конституцією і ґрунтується на принципі "люди з народу для людей". Головне завдання виробничої демократії за такого підходу полягає в поєднанні адміністративної ефективності та публічного управління. Друге значення поняття вказує на його зовнішній вимір, де еквівалентом виробничої демократії є метод колективних переговорів [17].

Важливе значення для практичного упровадження концепції мирного урегулювання суспільних відносин мало її проголошення в документах католицької церкви, зокрема в посланні Папи Римського Лева XIII (енцикліка "Про капітал і робочу силу", 1891 р.). Як зазначалось у даному документі, ідея про ворожість та конфліктність суспільних класів є ірраціональною та помилковою. Класи однаковою мірою мають потребу один в одному: капіталісти не можуть існувати без робітників, але й робітники не можуть існувати без капіталістів. Умовою стійкого та врівноваженого розвитку будь-якої держави повинно стати співіснування класів у злагоді та гармонії [20]. У 1893 р. видатний французький філософ і соціолог Е.Дюркгейм у своїй книзі "Про розподіл суспільної праці" обґрунтовує роль солідарності як ключового механізму розвитку суспільства [3].

Важливий внесок у подальший розвиток ідей соціального діалогу належить німецькому теоретику К.Коршу, який першим переклав на рідну мову термін "виробнича демократія" у своєму есе "Трудові права робочих рад" (1922 р.) і значно розширив його зміст. У розумінні автора, виробнича демократія охоплює весь спектр участі працівників від колективних переговорів аж до вироблення спільної позиції у регіональній і національній економіці. Він означив цей стан погодження як "промисловий конституціоналізм", який є перехідним етапом на шляху до соціалізму [19].

У середині ХХ ст. ідея виробничої демократії була інтегрована в доктрину соціального партнерства, яка посідає ключове місце у теорії "індустріального суспільства", обґрунтованій у 50-х рр. ХХ ст. французьким філософом, політологом та соціологом Р.Ароном, американським економістом-теоретиком Дж.Гелбрейтом, французьким економістом Ф.Перру, німецько-британським соціологом Р.Дарендорфом та ін. У працях цих учених необхідність соціального партнерства та участі працівників пояснювалася докорінними змінами їх соціально-економічного становища в індустріальному ринковому господарстві. Ці зміни зумовлені посиленням економічної та соціальної ролі держави, зростанням впливу на розвиток суспільства бізнес-структур, які вимушені керуватися у своїй діяльності не лише економічною мотивацією, а й необхідністю надання робітникам певного комплексу соціальних гарантій [2]. У практиці суспільної взаємодії система принципів соціального партнерства здобула поширення після Другої світової війни у ФРН, Австрії, Швеції, Бельгії, Франції, Великобританії та інших країнах у відповідь на значний розмах страйкового руху.

Ідеї соціального партнерства стали провідними також у теорії "соціальної ринкової економіки", творцями та практиками-новаторами якої є німецькі економісти В.Ойкен, В.Рьопке, А.Мюллер-Армак, Л.Ерхард, К.Аденауер [16, с. 5]. Поняття "соціальна ринкова економіка" було вперше використане у 1947 р. А.Мюллером-Армаком у його роботі "Командної та рин-

кової економіки" для обґрунтування розробленої ним концепції нового економічного порядку. Основною відмінністю соціального ринкового господарства від традиційного капіталізму, на думку А.Мюллера-Армака, є здійснювана урядом активна соціальна політика, підпорядкована принципу "соціальної компенсації". Соціальним ринкове господарство стає завдяки тому, що "функціональний розподіл" власності перетворюється за допомогою соціальної політики в суспільно бажаний "персональний" розподіл доходів [12, с. 273].

Практична реалізація концепції соціальної ринкової економіки пов'язана з особистими заслугами тогочасного міністра економіки ФРН Л.Ерхарда. У своїй книзі "Добробут для всіх", написаній 1957 р., він розглядав необхідність узгодження приватних та групових інтересів найманих працівників, з одного боку, і роботодавців, з другого, умовою досягнення інтересу вищого порядку - "добробуту суспільства". Л.Ерхард закликав працівників і роботодавців до "соціальної відповідальності", рекомендуючи їм вирішувати свої конфлікти мирним шляхом [16, с. 9].

Одним із основних структурних елементів "соціальної ринкової економіки" є соціальний порядок, побудований на основі законодавчих та інших інституційних рамок умов, що передбачають спрямування на соціальні цілі діяльності приватних та державних агентів. Ключові принципи побудови соціального порядку за теорією соціальної ринкової економіки - це: успішна економічна політика є одночасно хорошою соціальною політикою; соціальний захист від загальних життєвих ризиків; принцип рівних можливостей; соціальне партнерство в економіці [16, с. 14].

У другій половині ХХ ст., обґрунтовані у рамках різних наукових теорій і шкіл ідеї "солідарності", "соціальної гармонії", "заперечення класової боротьби", "співпраці між працею і капіталом", "мирного урегулювання конфліктів", "асоціаційної форми організації суспільства", "суспільного договору", "виробничої демократії", "соціального партнерства", "соціального ринкового господарства" сформуvalи підґрунтя для концепції соціального діалогу як основи демократично керованих країн Західної Європи.

Вирішальна роль у популяризації поняття та розвитку концепції "соціального діалогу" належить французькому економісту і політику, видатному європейському діячеві, президенту Європейської комісії у 1985-1995 рр. Ж.Делору. Його діяльність на чолі ЄС значною мірою базувалися на упродовженні соціального діалогу ЄК із соціальними партнерами як центрального інструмента політики Європейської спільноти з формування єдиного європейського ринку та забезпечення нової якості соціальних аспектів інтеграції [18].

Варто зауважити, що виникнення соціального діалогу зумовлене не лише політичними чинниками. Його поява значною мірою була спричинена

на також докорінними змінами соціально-економічного становища працівників, що відбулися у процесі трансформації індустріального суспільства й переходу до "інформаційного суспільства" та "суспільства знань": поява нових технологій і галузей промисловості, перехід від міжнародної до світової економіки, утвердження суспільства організацій та посилення важливості знань, як рушійної сили соціально-економічного розвитку [1, с. 245]. Новий економічний порядок кардинально прискорив та динамізував не лише розвиток соціально-економічних відносин. Він спричинив безпрецедентні і позитивні зміни в суспільній свідомості світової спільноти, яка у більшості своїй стала на шлях чіткого розуміння того, що успіх соціального, економічного, духовного розвитку людства не можливий без соціального діалогу.

Висновки

1. Основу концепції соціального діалогу складають обґрунтовані у рамках різних наукових теорій і шкіл ідеї "солідарності", "соціальної гармонії", "заперечення класової боротьби", "співпраці між працею і капіталом", "мирного урегулювання конфліктів", "асоціаційної форми організації суспільства", "суспільного договору", "виробничої демократії", "соціального партнерства", "соціального ринкового господарства" та принципи "свободи", "справедливості", "рівності".

2. Ідеї солідарності як політичне вчення, що веде свій початок від античних часів, на рубежі XX-XXI ст. трансформувалися у теорію соціального діалогу з розвитку політичних, класових і виробничих відносин.

3. Основні ознаки її сучасного оформлення концепція соціального діалогу набула у 80-ті рр. XX ст. з розвитком європейського соціального діалогу.

4. Становлення й подальший розвиток концепції соціального діалогу тісно пов'язані зі змінами соціально-економічних відносин у процесі формування "інформаційного суспільства" та "суспільства знань".

Перспективним напрямом для подальших досліджень є особливості формування і розвитку теорії соціального діалогу в Україні.

Список використаних джерел

1. Друкер П. Ф. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества : пер. с англ. / Питер Ф. Друкер. - М. : ООО "И.Д. Вильямс", 2007. - 336 с.

2. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество : пер. с англ. / Дж. Гэлбрейт. - М. : ООО "Изд-во АСТ" : ООО "Транзиткнига" ; СПб. : Terra Fantastica, 2004. - 602 с.

3. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда // Западно-европейская социология XIX - начала XX веков. - М., 1996. - С. 256-309.

4. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : С. В. Мочерний (відповід. ред.) та ін. - К. : Видавн. центр "Академія, 2002. - Т. 3. - 952 с.

5. *Єременко В.* Соціальна економіка. - Вид. друге, адаптов. й допов. - К. : Інформ.-видавн. центр Держкомстату, 2003. - 351 с.
6. *Жан-Жак Руссо.* Про суспільну угоду, або принципи політичного права. - К. : Вид-во "Пор-Рояль", 2001. - 349 с.
7. *Жид Ш.* История экономических учений / Ш. Жид, Ш. Рист. - М. : Экономика, 1995. - 544 с.
8. *Зильберфарб И. И.* Творческий путь Шарля Фурье / И. И. Зильберфарб // Франц. ежегодник. 1958. - М., 1959. - С. 295-334.
9. *Макиавелли Н.* Государь / Н. Макиавелли. - М. : Планета, 1990. - 80 с.
10. *Мельник І. Б.* Теоретичні основи формування та реалізації державної політики соціального партнерства в умовах суспільних трансформацій / І. Б. Мельник // Державне управління: удосконалення та розвиток. - Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=378>
11. *Михеев В. А.* Основы социального партнерства: теория и политика / В. А. Михеев. - М. : Экзамен, 2001. - 448 с.
12. *Москаленко О. М.* Конфліктно-консенсусна парадигма регулювання суспільно-політичних відносин : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Москаленко О. М. ; НАН України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2000. - 20 с.
13. *Новикова С. С.* Социология: история, основы, институционализация в России / С. С. Новикова. - М. : Моск. психолого-социальный ин-т ; Воронеж : Изд-во НПО "МОДЭК", 2000. - 464 с.
14. *Пигалев А. И.* Среды. Очерки по солидарности : монография / А. И. Пигалев, Д. Ю. Сивков, А. И. Макаров и др. ; под общ. ред. А. И. Макарова и Ю. Ю. Ветютнева. - Волгоград : Волгоград. науч. изд-во, 2008. - 134 с.
15. *Сен-Симон А.* Катехизис промышленников, или система позитивной политики / А. Сен-Симон, О. Конт ; пер. с фр. изд. 2. - М. : Изд-во Либроком, 2011. - 176 с.
16. Соціальна ринкова економіка: основні орієнтири для України / за ред. проф. Р. Клапгама. - Представництво Фонду ім. Конрада Аденауера в Україні ; Ін-т Реформ. - Б. р. - 64 с.
17. *Duff A. S.* Daniel Bell's theory of the information society / A. S. Duff // Journal of Information Science December. - 1998. - Vol. 24. - № 6. - P. 373-393.
18. European social dialogue. - Режим доступу : http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/europeansocial_dialogue.htm
19. *Nodoushani O.* A Postmodern Theory of Industrial Democracy / Omid Nodoushani, Patricia A. Nodoushani. - Режим доступу : http://www.lib.unb.ca/Texts/JCIM/bin/get.cgi?directory=vol3_1/&filename=noud.htm
20. On capital and labor. Encyclical of Pope Leo XIII. - Режим доступу : http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_en.html